

SZÉKESFEHÉRVÁR CÍMERE I. LIPÓT 1705-I SZABADSÁGLEVELÉN

KÁROLY KIRÁLY-TÉR (VÁROSHÁZ-TÉR)

A VÁROSHÁZA ÉPÜLETCSOPORTJA

A VÁROSHÁZA (épült 1750-ban) KAPUJA. A két szobor közül az egyik az Igazságosságot, a másik a Bölcséséget jelképezi

BELVÁROSI PLÉBÁNIA-ÉPÜLET ÉS A VÁROSI LEÁNYLÍCEUM

KÁROLY KIRÁLY-TÉR

A PÜSPÖKI PALOTA

PÁSZTOR JÁNOS-HIKISCH REZSŐ: A VILÁGHÁBORÚBAN ELESETT HŐSEINK EMLÉKMŰE

A KIRÁLYI ALBA LELKE

Minden városnak más a karaktere. Ez a karakter rápatinásodik a házakra, kirajzolódik az utcákra, beleég a lelkekbe. Vannak városok, melyek tele vannak vidám házakkal, melyeknek ablakaiból az élet mosolyog az utcákra. Vannak szigorú, zárkózott városok. Itt az előkelőség zománca ömlik el az utcákon. Vannak zsörtölődő városok is, melyekben a legbékésebb ember is ingerlékeny lesz.

A városok karakterét napjainkban a rohanó élet meglehetősen elszíntelenítette. Ahány ház, annyi karakter. Ahány ember, annyi lélek. Ahány lélek, annyi külön világ. Palotában, gunyhóban, ridég bérkaszárnnyában, nedves pincelakásban, napsugaras villában, penészes tömlőcében, zajos vendégfogadóban, fehér zárdocellában, tömjénillatú templomban más-más lélek lakik. Egyik házból dal, kacagás, a másiktól sóhaj és hangos zokogás hallatszik. Az egyikben zsolozsmát rebegnek, a másikkban káromkodnak. Az egyikben poharak csengenek, a másikkra csend borul, mint a kihűlt szívre a sír.

A városok lelkét a jazz-band akkordjai, az autók túlkölése, az élet vásári zajába folyton rohanó emberek között nem lehet megtalálni. Ehhez egy csendes, magasan fekvő pont kell. Ilyen perspektívikus pontja minden városnak van. Budapesté az Erzsébet kilátó. Salzburgé a Gaisberg, Nápolyé a kikötőben lehorgonyzott hajó, Granadáé az Alhambra bástyája, Konstantinápolyé az Aja-Sophia kupolája, Rómáé a Capitolium, Székesfehérváré a Szent Donát-kápolna. Ha ennek a falához állva nézünk a város felé, úgy tűnik fel, mintha egy largeur historique terület el előttünk. Nagy idők nagy lelke imbolyog a Sárrét ingoványában. A letűnt világok felséges melanchóliája lebeg a párás levegőben. Századok lehellete száll felénk erről a végtelennel látszó rónaságról.

Most mosolyog az élet ezen a síkságon. Valamikor azonban a mocsárgáz mérges parányai páráztak a levegőben. Ez a puha,

feneketlen sár avatta ezt a vidéket történelmi helyé. Ez az áthatolhatatlan sár-tenger volt a székesfehérvári vár le nem rombolható sziklafala. Most már betakarta az idő humusza és kiszőlődött barázdáiból a kultúra zöld szőnyege, de azért még mindig rajta van a régmúlt idők kozmikus lehellete. Mikor a fűszálakon a hajnal hús harmata párolog, úgy tűnik fel, mintha a történelmi Fehérvár lelke imbolyogna a Sárrét felett.

Most a várost minden oldalról utak övezik. Valamikor csak két irányból lehetett megközelíteni: Buda és Veszprém felől. A budai út a budai kapuhoz, a veszprémi a palotai kapuhoz vezetett. Az újítás szelleme leterítette Fehérvár lelkéről ezt a két őrtálló kaput. A helyüket jelölő emléktábla mint befordadt seb hirdeti a nagy idők tanuinak helyét.

A kapukon kívül telepedtek le a jó Isten legközvetlenebb munkatársai, a földművesek. Ezek a német nevű, de magyar szívű emberek oszják ki azt a kenyeret, melyet az Úr a városnak szánt. Ezek még ma is nem a városba, hanem a várba mennek ügyesbajos dolgaiknak elintézésére. Ezek őseinek a bölcsője Szent István országának a határán kívül ringott, de lelkük a vérrel és verejtékkel öntözött magyar földben gyökereszt. Megmaradt a német nevűk, de magyarrá lett a nyelvük és a szívük.

A régi város igazi arculata a kapukon belül rajzolódik ki. Sajnos, ez a régi arculat szemmel nem látható. A régi Fehérvár lelke a föld alatt piheg. Rárakodott a homok, ránehezedtek a későbbben épült házak, ráborult a feledés szemfödője. A fenmaradt hatalmas gránitoszlopok, a finom faragású iratos kövek, a múzeumban őrzött képek azt sejtetik, hogy az Árpád-kori Fehérvár lelke fényes, ragyogó, nemzeti lélek volt. Azzá tette Szent István palotája, a Nagy Boldogasszony bazilikája, az itt őrzött szent korona és a nemzeti királyok itt porladó csonjtja. Itt tették a felkent királyok fejére Szent István koronáját. Itt tartott tör-

vénynapokat a szent király. Itt hirdették ki az aranybullát. Itt ringott a bölcsője a királyi hercegeknek. Ide hozták utolsó nyugovóra a koronás fők kihűlt tetemeit. Az idő elpusztította ezen történelmi események emlékeit, de az Árpád-kori patinát Székesfehérvár lelkületéről letörölni nem tudta. A romokból is kiárad a kor lelke.

Az Árpádok Fehérvárra romokból szőtt szemfedőt borított a törökküldés. A török elpusztította a keresztény kultúra alkotásait, a nagyobb szabású muzulmán kultúra léte-sítésére azonban a megszállott területet ingatagnak tartotta. Egy pár mecset, néhány karsú mináret hirdette a megszállás 150 esztendeje alatt, hogy a török félhold Szent István városán is diadalmaskodott. A mohamedán veres azonban szinte nyom nélkül tűnt el Fehérvár lelkületéről. A történelemből tudjuk, hogy volt, de nyomait alig találjuk. Nincs egy név, nincs épület, mely tanúsítja, hogy itt valaha törökök jártak. A török kultúra csak sebhelyeket hagyott Fehérvár lelkén.

Míg hazánk a törökkel viaskodott, azalatt nyugaton az életnek új stílusa keletkezett. Míg nálunk a hazait védő csaták vérrózsái nyíltak, addig nyugaton a barokk stílus bontogatta szárnyait. A megtermékenyült emberi fantázia nem fért el a román templomok hajóiban, a csúcsíves épületek félhomályában, a renaissance épületek hideg márványal között.

Mikor nálunk a fegyverek zaja elült s a romok eltakarítása megkezdődött, az új templomok és paloták szintén az új építő stílusban, barokk szellemben épültek.

Egy város épületei a kor lelkének térben való vetületei. Mikor a Donákipolna mellől rásiek tekintetünk Székesfehérvárra, lehetetlen nem éreznünk a barokk kor lehelletét. A gazdag tagozatú 5 templomtorony, a városház és Zichy-ház gyönyörű kapui a tanuk, hogy kelet elvonulása után szinte lázas sietséggel nyomult városunkba a nyugati kultúra.

A barokk kultúra azonban lassankint elfajzott. Az emberek hibáival együtt szépségét is elfelejtették. Székesfehérvár a legújabb időkig úgy szerepelt a magyar művészettörténelemben, mint ahol a művészetnek nem sok keresni valója van. Újabbban azonban mind többen és többen fedezik fel

Székesfehérvárnak szinte páratlan barokk szépségeit. A ciszterciak temploma és sekrestyéje oly tisztán sugározza a barokk művészet lelkét, a városháztéren annyira előmlik meleg, gondtalan hangulata, a szemindáriumi templomban annyi a barokk szín és vonal, a belváros házáin annyi a barokk dísz, hogy a barokk hatást Székesfehérvár lelkületén a legjelentősebb tényezőknek kell tekinteni. Az Árpádok városából a barokk város lett. A templomok megteltek napfényvel és színes freskókkal, a palotái remek művi erkélyekkel, a házak művészi domborzatokkal, az utcák bájos zugokkal, az emberek életkedvvel és a szépség szeretetével.

Igaz, hogy valamely város lelkületének jellegzetessége leginkább épületein domborodik ki. Fehérvár grafikonjának az irányját a következő korszakokban mégis nem az épületek síflusa, hanem az itt élő emberek lelki világa szabta meg. A XVIII. században öntudatra ébredt a nemzeti lélek. Ennek a felébredt magyar léleknek egyik tüzes lelkü ébresztője ennek a városnak volt tanító mestere. Volt idő, midőn a Traviata szomorúan gyönyörű dallama: „Addio del passato” rezgett a magyar levegőben. *Virág Benedek* tanította meg Székesfehérvárt arra, hogy nem elbáncsúzni kell a múlttól, hanem bele kell abba kapcsolódnunk. Azután jött a másik. A rendületlen hazaszeretnek nagy dalnoka, *a Szózat költője*. Itt lélegezte lelkébe a magyar mult zamatait. Az Árpád-házi királyok haló pora átjárta a lelkét, megtermékenyítette képzeletét. A belélegzett történelmi porszemek benne sziklákká váltak, énekké, eposszá, királyi himnuszokká alakultak.

Azután ismét elborult Fehérvár lelke. A ki egyezés után élő nemzedék elszakadt a magyar múlttól. Az új kor lázas alkotásai vágya törmelékké temette be a multat. Minden évben elűnt egy-egy régi ház, egy-egy kecses erkély, egy-egy művészi oszlop. Helyettük új házak, új utcák, új áruca-sarnokok épültek. Ezekben azonban nem volt stílus. Ezekből kihalt a régi lélek. Úri otthonok helyett bérkaszárnyák épültek. Faragványos kövek helyett gipsz került a házakra. Téglá helyett vasbetonból készültek a falak. Stílus helyett a jövedelmezőség irányította az építészek fantáziáját.

1914-ben pedig egészen megállt a város szfvverése. A háború és forradalmak alatt semmi sem épült, hanem minden csak pusztult. Lehullott a házakról a vakolat. Eltűnt a járdákról a kövezet. A fákat kivágták, az öntözetlen virágok pedig elfonnyadtak. A ligetek bozótokká, a terek portengerré, az utcák járhatatlan utakká lettek. A por ellepte, a sár betakarta Székesfehérvár lelkét.

A veszített háború és forradalmak minden szegénysége ránehezült a városra. Ebben a szegénységben azonban ihlető erők rejtlettek. A magyar élniakarás verejtékes munkával megjavította az utakat s felvidította a ligeteket. A régi szépségek kezdetek ismét becsesek lenni. A régi Fehérvár lelke kezdeti ismét diadalmasan kibontakozni. Ma már nem megy veszendőbe egyetlen régi kődarab. Minden faragvány,

minden régi emlék, az egész fehérvári mult becses nemzeti ereklye gyanánt a múzeumba kerül. Aki a régi Fehérvár szfvének a dobogását hallani akarja, annak el kell mennie a múzeumba. Annak a folyosóin és termekben az 1000 esztendőös Székesfehérvár emlékei állanak sorfalat. Ezek az emlékek az új nemzedék tanító mesterei. Mert Byron szerint: The best prophet of the future is the past. A város multja belesugall a jövőbe.

Ennek a jövendőnek a lelke a Feltámadás temető egyik sírjából árad a város felé. Ez a sír nem művészi, nem is régi, mégis történelmi hely. Itt nyugszik *Ottokár püspök*. Néma az ajak, melyen valamikor a hang tüziengere lángolt. Kilobbant az Isien küldötte mécs, de fénye benmaradt a lelkekben. A sírját borító virágok színe az új Fehérvár igérvényes tavasza, a folyton égő mécs az új Fehérvár lelkének a lángja.

MÁTRAI RUDOLF

A KORONÁZÁSI PALÁST RÉSZLETE SZENT ISTVÁN ALAKJÁVAL
Bárá Forster Gyula : III. Béla magyar király emlékezete 1906. című műve nyomán